

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 21 Şubat, 1929

Sayı: 117

Bugünün Mesaleleri

Alfabe Tarihi [*]

II

Bu kadar da oldukça mühim bir terakki ise de, dikkat buyruluyor ki, o derecesinde yazı yahut resim ile dil arasında bir münasebet yoktur. Yazı yahut resim fikri ifade etmekle beraber telâffuzun tasviri değildir. Halbuki Alfabe telâffuzumuzun tasviri demektir.

Asıl mühim terakki öyle fikir yazmaktan, söz yazmağa geçilmesindedir. Bu terakkiyi de gene Hiye-roğlif şekilleri bulan eski milletler meydana getirmişlerdir.

Bu mühim terakkinin nasıl husule geldiğini izah için gene biraz evvelki göz el misallerine müracaat edeceğim. Meselâ bir göz resmini bir çocuğa gösteriniz, derhal göz diyecek; o halde, demişler, göz resmi bir insan yavrusuna (göz) sedasını çıkartınca, niçin göz hecesine alâmet olmasın? Bunun gibi el resmi de niçin (el) hecesine alâmet olmasın? Zaten - biraz evvel dediğim gibi - eski milletlerin lisanları ekseriyetle bir heceli ve bir sessiz harf ile bir sesli harften mürekkep heceli kelimeler olduğu için en maruf şekiller insanlara söyledikleri hecelere alâmet olarak yerleşmiş. Diğer taraftan şekiller de gittikçe-qasitleşerek telâffuz ettikleri hecelerin her birini tasvir için münkesir ve ya münharif birer hat takarrür etmiş.

Bu mühim terakkiyi (Hiye-roğlif) işaretlerle yazan - Mısırlılar gibi - milletler husule getirmişlerse de onların yazıları gene çok karışıktı. Bu işaretlerin bir kısmı tam bir kelime, bazıları

makale geçen sayımızdadır.

birer hece, diğer bazıları da şimdi bizim harf dediğimiz sedaları ifade ederlerdi. Bu karışıklık ile pek çok fikirler ifade etmek mümkün olmakla beraber, yazının karışıklığı taammüm edebilmesine mani oluyordu.

Mısırlıların (Hiye-roğlif) işaretleri üç binden ziyade idi. Bunlardan yüz kırk kadarı yalnız birer sedaya alâmet olurdu. Mısırlıların Hiye-roğliflerinden pek basit ve onlardan pek az olan bizim dünkü harflerden çektiğimiz sıkıntı düşünülürse üç binden ziyade karışık şekillerle okuma yazmanın kolay bir iş olamayacağı ve usulün neden taammüm edemediği çabuk anlaşılır.

Hiye-roğliflerin karışıklığını izaile ederek yazıyı onlara nisbetle pek ziyade basit bir hale getirmeğe Fenikeliler muvaffak oldular. Bu kavmin ne kadar becerikli insanlar olduğu tarihlerinde malûmdur. Beceriklikleri sayesinde ticaretlerini tevsi ettiklerinden basit bir usul ile muhabere ihtiyacını da hissetmişlerdi. Bu ihtiyaç basit bir Alfabe ihtidasına saik oldu.

Fenikeliler ihtas ettikleri Alfabe işaretlerini vakıa eski mısırlıların Hiye-roğliflerinden aldılar. Fakat o binlerce işaretler arasından yalnız yirmi ikisini alıkoydular. Hepsi de (Conson) yani sedasız harflerden ibaret olan bu yirmi iki işaret Fenikelilerin lisanına kifayet ettiği gibi hemen her milletin diline de kâfi geldiği bu alfabenin sonraki tarihile anlaşılır.

Filvaki fenikelilerin ihtas eyledikleri Alfabenin bir taraftan onların ticarete muamelelerinin vüs'atı, fakat daha ziyade Alfabenin basit ve her milletin hissettği bir ihtiyaca tekabül etmesi sebebiyle dünyanın her tarafına intişar etti.

Fakat her güzelin bir kusuru olduğu gibi, Fenike Alfabesinin de büyük bir kusuru vardı: Sedalı harfleri yoktu. Bugün bizim sedalı harfler diye kullandığımız ve onlarda mevcut olan şekillerde ancak sedalı olarak başlıyan hecelere mahsus idi: Meselâ (Ahmet) de sedalı bir harf ile başlayan (Ah) hecesi. Sedasız harfler ile başlıyan diğer hecelerin yalnız başındaki sedasız harf işaret edilir, hecenin sedası herkesin telâffuz suretine bırakılırdı.

Bu ihmalin sebebi her milletin bidayetinde olduğu gibi, sedalı harflerin telâffuzu milletin işgal eylediği mıntakaya göre, milletin ailelerine hatta efradına göre değişmesi olduğu şüphesizdir. Aynı lisanın aynı millet arasında telâffuz suretinde ihtilâf en ziyade sedalı harflerden neş'et eder. Sedalı harfler işaret edilmeyince ihtilâf daha az hissediliyordu. Onun için Fenike Alfabesinin sedalı harflerden mahrumiyeti o zaman için daha ilmî ve bil-hassa daha siyasî idi.

Bununla beraber, o zaman için ilmî ve siyasî olan bu mahrumiyete ilanihayet katlanmak doğru olamaz. Vakıa yazının sedalı harflerden âri olarak yazılması aynı millettten bulunan mıntakaların, efradın hürriyetle-

rine bir nevi hürmet demektir. Yazıdan maksat bir adamın diğerine fikrini bildirmesi demektir, yazı yazan ile o yazıyı alanın her kelimeyi aynı surette telâffuz etmeğe mecbur tutmağa bir hak yoktur zannolunur. Fakat bu serbestide de ifrata gidilince sedalı harflerin telâffuz ihtilâfı gittikçe artar, lisanda inzibat kalmaz ve nihayet bugünkü Arapların hali gibi mağrip ve meşrikte bulunan, aynı lisan söylediğini zanneden iki kişi birbirinin söylediğini anlayamayacak hale gelir.

Fenikelilerin ihtas eylediği Alfabenin intişarı iki türlü oldu. Biri o kusurunu, sedalı harflerden mahrumiyetini muhafaza ederek; bu mahrumiyete şark kavmları, bilhassa Fenikelilerle aynı cinsten olan (Sami) kavmlar katlandılar. Samilerin tesis eyledikleri dinlerin tesirile, esasen Sami olmıyan kavmlar da o mahrumiyete iştirak ettiler. Nitekim biz türkler'de müslimanlık tesiriyle asırlardan beri dilimizde sedalı harflerden mahrumiyeti çektik.

İkinci türlü intişarı da sedasız harflere sedalı harfler ilâve ederek oldu. Alfabeyle sedalı harfler ilâve edilerek kelimelerin söylendiği gibi yazılması ve yazının tam bir inzibat altına alınması eski Yunanlılar zamanında olmuştur. Onlar da bu mühim işi efsanelerinde, Yunanistandaki (Tep) şehrinin müessisi ve gene Fenikeli olan (Kadmüs) e atfederler. Her halde eski Yunan Alfabesini teşkil eden 22 harften 14 ü şekli itibarıyla hemen Fenike harflerine benzer. Diğerlerini Yunanlılar az çok tadil etmişlerdir. Alfabeyle ithal eyledikleri sedalı harfleri de Fenikelilerin Alfabesinde mevcut, fakat Yunan diline lâzım olmıyan harflerin şekillerinden almışlardır. Yunan Alfabesinde mevcut olan gerek sedalı, gerek sedasız harfler

Fenike harflerine az çok benzerlerse de kıymetleri, yani her birinin ne türlü telâffuz edildiği iki Alfabe de aynı değildir.

Alfabeye sedalı harflerin ithaliyle, aynı lisanın muhtelif telâffuzları arasındaki ihtilâfta bittabi meydana çıktı. Onun için eski Yunan Alfabeti hem zamana, hem de muhtelif mıntakalara göre dört nev'e ayrıldı. Fakat o ihtilâflar nihayet zail olarak o nevilerin biri galebe etti ve lisan telâffuz itibarıyla de az çok birleşti. Bir müddet devam eden ihtilâftan dolayıdır ki eski Yunan eserlerini asıllarından okumağa çalışan yeni alimler hayli zahmet çekerler. Çünkü, bilfarz asıl Yunanistanda yaşamış bir filosofun yazısı Anadolu sahilinde yaşamış olan diğer bir filosofun yazısından farklıdır. Eski kitap müstensihleri — galiba bizim eski hattatlar gibi anlamadan yazmağa alışmadıkları için — istinsah ettikleri müelliflerin lisanlarını kendi telâffuzlarına göre teptil ettiklerinden alimlerin çektikleri zahmet daha ziyade artar? Bundan dolayıdır ki, meşhur Litre (Littre) gibi eski Yunanistan lisanına eyiye vakıf olan büyük âlimler bir taraftan Yunan eserini tercüme ederken diğer taraftan da müstensihlerin dikkatsizliğinden dolayı asırlardan beri devam eden hataları tashih etmekle uğraşırlar.

Yunan Alfabetinden bahsederken bizi şimdilik alâkadar edecek iki nokta daha vardır. Bunların biri Fenikeliler zamanında onların Alfabetiyle yazı sağdan sola yazılırken Yunaniler zamanında soldan sağa yazılmasıdır.

Eski Yunaniler Feniklilerden Alfabeyle aldıkları zaman onlar gibi sağdan sola yazarlardı. Sonra bir müddet birinci satır sağdan sola, ikinci satır soldan sağa, üçüncü gene sağdan sola olmak üzere zikzak yazdılar. Nitekim meşhur (Solon) kanunları mute-

ber şehadetlere göre böyle zikzak yazı ile yazılmış. Garip görünen bu hadise şu suretle izah olunur: Hâlâ hepimizin sırasına göre yaptığı gibi, insan bir satır yazı yazarken yazacağı söz satırın nihayetinde bitmezse aşağıya doğru bir münhani yaparak yazmakta devam eder. Pek eski Yunan yazılarında, ezcümle vazolar üzerinde bilhassa insan ve ya memleket isimlerini böyle bir satırda bitmediği halde münhani yaparak ikinci satırda soldan sağa devam ettiği görülür. Sonra bu usul galiba bir san'at olmuş olacaktır ki soldan başlayan yazıların da sağdan sola devam ettiklerine misaller vardır. Böyle zikzak yazı yazmaya (Bustrofedon) Boustrophedon derler ki Yunancada manası öküzü çevirmek demektir. Filvaki sabana öküz koşularak tarla sürülürken öküz o suretle zikzak olarak gider gelir. Fakat tarla sürmekle yazı yazmak arasında bir münasebet görmezseniz «teşbihte hatanın kusuruna bakılmaz!» demeyiniz. Çünkü (Alfa) Fenike lisanında öküz demektir. Bizim eski (Elif) te şüphesiz Fenikelilerin öküzünden muharref olmaktadır. Bu halde Alfabeyle zikzak yazmakla öküz tarlada zikzak yürütmek arasında ki müşabehet kalemin zarafetiyle mütenasip olmasa da, pek aykırı düşmez.

Lâtinler de pek iptidalarında yazılarını sağdan sola yazmışlarsa da onlar da (Bustrofedon) yazılar pek nadirdir.

Gerek Yunan Alfabetinin gerek Lâtin Alfabetinin soldan sağa yazılmasında ne vakit takarrür ettiği kat'i surette malûm değilse de bu suretle takarrür etmesinin sebebini yeni müellifler, yazının sağ el ile (tabii solaklar müstesna) yazılması hasebile soldan sağa yazılırken elin gölgesi yazının üstüne düşmemesiyle izah ederler.

GALİP ATA

— Devam edecek —